

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΛΛΗΝΩΝ ΝΕΟΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΩΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΔΙΔΑΚΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΕΤΡΟΥ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ

1939

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
46 — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ — 46
ΑΘΗΝΑΙΙ

Ε.Γ.Α. ΓΡΕ. Κ.Ε.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

χρόνο (ανάμνηση). Η στιγμή έδω έχει ένα νόημα αισθητικό μαζί και μεταφυσικό, έχει μια «καιρικότητα» που ύψώνεται έξω και άπάνω από το καιρικό, στοτικοποιείται, αντικειμενικοποιείται και γίνεται ΣΤΙΓΜΗ. Ο ποιητής που πεθαίνει, ξαναγεννιέται βυθίζοντας τον εαυτό του μέσ' στη Στιγμή του «χρόνου που ξαναβρίσκεται», του ενός και μοναδικού χρόνου που είναι ή τέχνη και ο θεός (μέσο και σκοπός), ή τέχνη στην απολυτότητά της, στην ιδεατότητά της, χωρίς όμως να είναι δεατή και αφηρημένη αφού εκφράζει τη ζωή, όχι φυσικά με την έννοια που τη θέλει ο Henri Massis, τη ζωή που «είναι πλήρως εν Αύτῳ» σύμφωνα με τα λόγια του Παύλου «πρός Κολοσσαείς» ούτε και μ' εκείνη του Ρεμπώ που αντίστέκεται στην κατάλυση της μίας και αιώνιας αρχής της, της δυσυπόστατης, που έχει το λό-

γο της « dans un corps et dans une âme », μά την άλλη εκείνη που αυτοματικά, μπορεί να πη κανείς, αυτοδιαλύθηκε, που από μια μοίρα της γέννας της είδε τον εαυτό της και φοβήθηκε, και σύρθηκε στο έσωψυχο της σαν το άβγαλτο κορίτσι που πιάνεται από τη συνείδησή του, την ώρα που παραδίνεται στον αυτοκριματισμό του, και κρύβεται από τον καθρέφτη του είναι του, γιατί εκεί μέσα βλέπει το έρωτηματικό της γέννας του που το ακούει να του σφυρίζει στο αυτί σα δαίμονας: « Ἄφροδίτη ἢ Ἑρμῆς; Τί εἶσαι; Μὰ ὅτι κι' ἂν εἶσαι, πιάσε με! »

Αυτή ή κραυγή φέρνει μέσα της το σκοτάδι και τη λάμψη, τον πόνο και τη χαρά της στιγμής που χάνεται και ξαναβρίσκεται, της Στιγμής.

Ὅποιος μπόρεσε νὰ πιάση τὸ σκοτάδι καὶ τὴ λάμψη, βρῆκε τὴ Στιγμὴ — τὸ Θεό.

ΓΙΑΝΝΗΣ Γ. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ

ROBERT DREYFUS

Ο ΜΑΡΣΕΛ ΠΡΟΥΣΤ 17 ΧΡΟΝΩΝ

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗ ΦΟΙΤΗΤΙΚΗ ΤΟΥ ΖΩΗ ΚΑΙ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ

Μετάφραση ΓΙΑΝΝΗΣ Γ. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ

Το πιο παλιό γράμμα που έχω στα χέρια μου, το πήρα τον Αύγουστο του 1888, τον καιρό που τελειώνει αυτός τή ρητορική στο Λύκειο Κοντορσέ, όπου εξακολούθησε ή παρέα μας τῶν Ἡλυσιῶν. Ἦτανε τότε δεκαεφτά χρονῶν κι' ἐγὼ ἤμουνα δεκαπέντε.

Τὸ Λύκειο Κοντορσέ δὲν ὑπῆρξε ποτὲ κάτεργο. Ἐμοιαζε, ἐκείνη τὴν ἐποχὴ, μὲ περιβάλλον που σὲ τραβάει τόσο ὠραία, ὥστε μερικοὶ μαθητὲς — ὅπως ὁ Προυστ λόγου χάρη καὶ οἱ ἄλλοι μου φίλοι — φρόντιζαν συχνὰ νὰ βρίσκωνται νωρίτερα ἀπ' τὴν κανονικὴ ὥρα. Ἀνυπομονούσαμε τόσο νὰ ξανασιμῶμε καὶ νὰ συζητήσουμε κάτω ἀπ' τοὺς ἀδύνατους ἴσκιους τῶν δέντρων που στολίζουν τὴν πλατεία τῆς Χάβρης, περιμένοντας ν' ἀκούσωμε τὸ τύμπανο, που περισσότερο μᾶς ὀρμήνευε παρά που μᾶς ἐξανάγκαζε πραγματικὰ νὰ μποῦμε στὴν τάξη.

Δὲν εἶχαμε καὶ μεγάλη πειθαρχία, οἱ δικοὶ μας μάλιστα τὴ βρίσκανε λίγο χαλαρή. Μὰ αὐτὸ που ἀνησυχούσε πῶς πολὺ τοὺς γονεῖς μας, ἦτανε ἡ κοντινὴ παρουσία τῆς θρυλικῆς παρόδου τῆς Χάβρης, που τὴ θεωρούσανε σαν ἕνα ἄντρο διαφθορᾶς. Μοῦ φαίνεται πὼς οἱ φόβοι τους ἦτανε

μὰ τὴν ἀλήθεια ὑπερβολικοὶ: ἐγὼ μάλιστα δὲ θυμᾶμαι ἂν πρωτοκάπνισα ἐκεῖ, καὶ κανέναν ἄλλον πειρασμὸς δὲν μοῦ ἔτυχε, ἐκτός ἀπὸ ἕνα χαρτοπωλεῖο μὲ πολλὴ πραμάτεια, που ἀπ' αὐτὸ ὀρεγόμαστε νὰ κάνουμε ὄλα μας τὰ σχολικὰ ψώνια, κι' ἕνα ζαχαρομάγαζο που ἔδινε καραμέλλες που δὲν εἶχαν ταῖρι.

Μὰ στὰ ἀξιαγάπητα ἔθιμα τοῦ Κοντορσέ ἀντιστέκονταν ἀνελέητα οἱ αὐστηρὲς ἀρχὲς τῶν μεγάλων πανεπιστημιακῶν ἰδρυμάτων τῆς ἀριστερῆς ὄχθης: Louis-le-Grand, Saint-Louis, Charlemagne, Stanislas!... Σ' αὐτὰ κυβερνοῦσε μιὰ σιδερένια πειθαρχία Τρανοὶ δασκάλοι μαζεῦον ἐκεῖ, δασκάλοι που βλέπανε μὲ κακὸ μάτι τὶς ἀνέσεις καὶ τὰ πλεονεκτήματα τῆς δεξιᾶς μὲ πάντας. Ἐκεῖ γινόταν σοβαρὴ καὶ γερὴ δουλειά.

Μέσ' στὴ δημοκρατία τῶν Οὐμανιστῶν, οἱ ἀντίπαλοί μας καμώνονταν νὰ μᾶς κυτᾶνε σὰ γλυκοὺς ἀματόρους καὶ ὅπως πάντα ἡ Ἀθήνα δεχόταν τὶς προσβολὲς τῆς Σπάρτης.

Χάρη στὴ φιλία τῆς μάνας μου μὲ τὴν κυρία Gidel, σύζυγο τοῦ φημισμένου λυκειάρχου τοῦ «Λουδοβίκου τοῦ Μεγάλου», τὰ κατάφερα καὶ τρύπωνα μέσ' τὸ τεράστιο

και φοβερό αυτό κάστρο του έλληνολατινισμού.

Κάθε πού ξμπαινα, ξνιωθα να μου πιάνεται η ανάσα στο αντίκρουσμα των γερών αυτών ομάδων των έσωκλειστών που ξεχύνονταν στις αύλες και στους διαδρόμους την ώρα των διαλειμμάτων, και πού θα τους έφερναν, λέει, να μās τσακίσουν δίχως άλλο στις γενικές εξετάσεις και ύστερα στις εισιτήριες των Σχολών. Μά σαν τέλειωνε η επίσκεψη, δέν δρασκελίζα ποτέ το κατώφλι δίχως ν' ανοίξω το στήθος μου στο δροσερό και λεύτερον άέρα, και εύλογούσα την τύχη μου πού σκέφτηκε να με κάνη έναν ξένιαστο «έξωτερικό» του ωραίου και εύχάριστου Λυκείου Κοντορσέ.

Γυρνώντας σπίτι, καθόμουνα και έτοιμάζα όπως-όπως τα αύριανά μου μαθήματα, ή κι' ακόμα, προφυλαγμένος από τη βραδυνη μοναξιά, έριχνα στο ήμερολόγιό μου τις συγκινήσεις πού μου χάριζε ένας ανέλπιδος έρωτας για μιά χαριτωμένη κοπέλλα με ξανθό κεφάλι, πού με το δικιο της θα μπορούσε να μου θυμώση σήμερα γιατί δέ στάθηκα Ικανός να την αποθανατίσω σαν τη Γιλβέρτη Σβάν. Μά και το πιο γερό έρωτικό βάσανο (δέν είναι τάχα στά δεκαπέντε μας χρόνια πού μαθαίνουμε όλα τα μυστικά της «τέχνης του ύποφέρειν» από τις γυναίκες;) δέ με έμπόδιζε να είμαι όπως όπως ένας καλός μαθητής, πού τον άπασχολεί στα σοβαρά η ιδέα ενός καλού δασκάλου.

Έκείνο το καλοκαίρι του 1888, η μεγαλύτερη σχολική μου φροντίδα ήταν πώς να εξασφαλίσω δασκάλους ρητορικής του γούστου μου, για τον Όκτώβριο. Κάτω από την ήγεσία του φροντιστού μου κ. Julien Girard, η διοίκηση του Λυκείου ήθελε να κρατάη σημείωση των προτιμήσεών μας, γιατί η σχολή της ρητορικής είχε τέτοιο γόητρο, πού θάταν έγκλημα να μη κανεις στα τυφλά, δίχως να πάρη χίλιες-δυό προφυλάξεις...

Άποφάσισα τις διακοπές να συμβουλευθώ τον Μαρσέλ Προυστ.

* *

Με το δίπλωμα της ρητορικής στο χέρι, ο Προυστ προπαρασκευαζόταν για τη φιλοσοφία, όπου θα ήταν χωρίς άλλο ο αγαπητότερος μαθητής του κ. Νταρλύ (1), πού στάθηκε ένας λαμπρός διαμορφωτής και έμψυχωτής των νέων πνευμάτων.

Είναι πολύ ένδιαφέρον, ακόμα και διασκεδαστικό, να ξεφυλλίζη κανεις τα βραβειο-

(1) «Νταρλύ, ο μεγάλος φιλόσοφος με τον έμπνευσμένο λόγο, πού κρατούσε πιο σίγουρα κι' άπθνα γραφτό, έρριζε και σε μένα, καθώς και σε τόσοσ άλλους, το σπόρο από όπου βλάστησε η σκέψη μας» (Marcel Proust «Les plaisirs et les jours», 1896). (Σημ. του συγγραφέα).

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ

ΙΡΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ

EX LIBRIS

(Ευλογραφία).

λόγια εκείνης της εποχής. Άγαπημένη Μαρσέλ! Η κλονισμένη ύγεια του τον ανάγκαζε να κάνη πολλές άπουσίες το χρόνο, πράγμα πού θα μπορούσε να είχε αντίτυπο στα μαθήματά του και στις τριμηνιαίες συνθέσεις, στις όποιες ήτανε ταχτικός, αν δέν είχαμε να κάνουμε με μαθητή γεμάτο παραξενιά, όνειροφαντασία και στοχασμό, πού έμπνεόταν πιο πολύ άπ' το διάβασμα, από τη σκέψη, από την αίσθηση, παρά από τη φιλοδοξία του βραβείου.

Το 1888, στο μάθημα του κ. Νταρλύ της φιλοσοφίας δέ θα πάρη παρά ένα βραβείο, ένα μονάχα, μά το ωραιότερο, το τιμητικό έπαθλο των γαλλικών συνθέσεων, γιατί νέος αυτός ένίκησε τους βετεράνους της τάξης, τρανούς ύποψήφιους της Έκδλ Νορμάλ.

Δέν μās έκπλήττει διόλου το πώς ένας Μαρσέλ Προυστ έδοκίμασε τον έαυτό του παίζοντας με τα πιο περίπλοκα θεωρητικά, ήθικά και μεταφυσικά προβλήματα.

Το βραβειολόγιο του 1888 αναγράφει ένα πρωτείο και δύο δευτερεία. Το πρώτο

βραβείο των «νέων» της γαλλικής συνθέσεως, ένα δεύτερο στα λατινικά και ένα άλλο στα ελληνικά.

Και τώρα, ύστερ' από το παράδοξο, βαθύ και τρομακτικό έργο της ώριμότητάς του, δέν μās εκπλήττει το γεγονός πώς στα μαθηματικά λόγου χάρη θά πετύχαινε ίσως λιγώτερο παρά στις κλασικές γλώσσες και στους μεγάλους συγγραφείς. Για να είμαι πλήρης, πρέπει να σημειώσω, τέλος, πώς το 1887 είχε πάρει το δεύτερο έπαθλο της Ιστορίας και γεωγραφίας, ένα δευτερείο στα λατινικά και ένα άλλο τέτοιο «κατ' εξαίρεσιν».

Οι πολυποίκιλες αυτές διακρίσεις φανερώνουν (άν λάβουμε υπ' όψη τους σωματικούς κλονισμούς του, που ήταν εύτυχως περαστικοί την εποχή εκείνη), πώς δέν είναι ανάγκη ν' αρχίζη κανείς πάντα σαν ένας ρεμπεσκές, για τα τελειώνη πρωτότυπος και γόνιμος συγγραφέας.

Το 1887-1888, ο Μαρσέλ Προύστ ακολούθησε μαθήματα ρητορικής στο τμήμα των κ. κ. Γκωσέ και Κυσεβάλ, που είχαν μοιραστή ανάμεταξύ τους τη διδασκαλία της λογοτεχνίας.

Έτσι είχε την τύχη να ζήση μίαν όλοκληρη χρονιά κοντά στον πιο επίεικη και δραστήριο δάσκαλο του Κοντορσέ, στον πνευματωδέστατο Μάξιμο Γκωσέ, στο φιλολογικό κριτικό της «Revue Bleue», που ή διαβολεμένη καλοβολιά του ένθουσίαζε τους νεαρούς άκροατές του. Άνθρωπος με γούστο, ήξερε να τους καθοδηγή στα σίγουρα.

Τη δεύτερη χρονιά πήρα την απόφαση να βάλω μπροστά κανένα σχέδιο για να τα καταφέρω να γίνω κι' εγώ δεκτός από τον εξαίρετο αυτόν καθηγητή. Άλλοίμονο! Ο κ. Γκωσέ πέθανε στις 24 Ιουλίου. Ο θάνατός του, καθώς και ή παραίτηση του συναδέλφου του κ. Ταλμπό, δημιούργησαν μιά «πανεπιστημιακή κίνηση» και μιά κάποια μεταλλαγή στα τρία τμήματα της ρητορικής του λυκείου.

Σε λίγο μάθαμε πώς μιά κενή έδρα θά δινόταν στον κ. Ντωφινέ, ένα νεαρό καθηγητή που το όνομά του ήτανε για μās κάτι το καινούργιο. Είχα πληροφορηθί πώς ο Προύστ τον ήξεφε αυτόν τον κ. Ντωφινέ, και μάλιστα τον είχε σε μεγάλη υπόληψη.

Άπό το χωριό του Ουάζ όπου περνούσα τις διακοπές μου, έγραψα στον Μαρσέλ ζητώντας του πληροφορίες, συμβουλές και τη συνδρομή του...

Πήρα άμέσως την άπάντησή του—δουλεμένη μ' ένα γράψιμο λεπτό και σταθερό, το πιο παλιό γράμμα που έχω στα χέρια μου, και μυρίζομαι σήμερα τα φύλλα του με μιά γλυκειά και δυνατή συγκίνηση, ένω το χέρι μου τρέμει προσπαθώντας ν' αντιγράψη αυτή την αύθεντική «ανάλυση» ενός ψυχολόγου δεκαεφτά χρονών.

Τρίτη [Αύγουστος 1888] (1)

«Άγαπητέ μου φίλε,

»Ο περί οὔδ' λόγος κύριος είναι ένας άνθρωπος άδύνατος, στεγνός, τσιριμονιόζος, έξυπνότατος και διαβασμένος. Μυαλό καλοακονισμένο, με καταπληκτική σβελτώσυνη. Σχεδόν λεπτεπίλεπτος μέσ' στη φινέτσα του. Διδασκαλία σοβαρή, ζωντανή, άποδοτική. Πνεῦμα αύστηρό, ένάρετο. Πιο πολύ διανοούμενος παρά καλλιτέχνης. Ὡστόσο, θαυμάζει τον Λεκόντ Ντελίλ. Μά τον βρίσκει πολύ «παράδοξο»! Σά να τον βλέπω από δω, ὄλο κίνηση, ὄλο φωτιά—τά μικρούτσικα ζωηρά μάτια του να παίρνουν τη θωριά ενός ψυχανατόμου— «αυτή τη γεύση για το παράδοξο, για το έξωτικό!» Ὡστόσο όμως, μιά πειθαρχία πνεύματος σταθερή και εύπλαστη, διδασκαλία πλουσιώτατη σε ιδέες και σε πράγματα, ὀ πιο καλλιεργημένος καθοδηγητής, ὀ πιο σίγουρος για τη χρονιά τούτη του γυροτάξιδου από τον Ὀμηρο στο Σενιέ, πιάνοντας σκάλα στον Πετρόνιο. Λίγο «άνωτερα» και «σοβαρά» τα πράγματα, μυρίζει πολύ τάξη, πολύ εξέταση, άλλ' ὀπωςδήποτε, καλό θά προκύψη. Δέ χωράει συζήτηση, πώς τώρα που δέν έχουμε πιά τον καυμένο μας τον Γκωσέ, είναι ὀ καλύτερος της ρητορικής. Του μίλησα από δω κι' ένα χρόνο για σένα, χωρίς να ξέρω πώς θά τον είχες δάσκαλό σου. Θά του μιλήσω ξανά με τα ίδια λόγια. Δέν τολμῶ να στα έπαναλάβω, γιατί το βρίσκω λίγο άνάρμοστο και «άπό φυσικό μου» δυσάρεστο να τα λέω φάτσα με φάτσα, αλλά σε βεβαιώνω πώς δέν μπορεί παρά να θαυμάση.

»Ο Κυσεβάλ δέν είναι σαν κι' αυτόν εύγενής, ψυχρός, συμμαζεμένος, αλλά χοντράνθρωπος με ὄρμη και με πλάτος.

»Ένας φοβερός δάσκαλος άπελέκτητος, σκληροτράχηλος— αλλά σε βεβαιώνω πολύ εύχάριστος. Άπ' αυτό τον κοτσονάτο Μπρυνετιέρ, τον τόσο «εύθύ», δέ λείπει ή νοστιμάδα. Είναι πολύ διασκεδαστικό να καθοδηγείσαι από δυο κεφάλια τόσο διαφορετικά. Μά κι' άν άκόμη γινόσουν πολύ κυσεβαλικός, αυτό δέ θά σε ζημίωνε. Μη βάλης στο μυαλό σου πώς τάχατες είναι ήλίθιος, έπειδή κάνει άνόητο πνεῦμα ή γιατί αυτός ὀ άνήμερος δέν κυνηγάει τους φίλους συνδυασμούς των συλλαβών και των περιγραμμάτων.

»Κατά τα άλλα είναι έξαιρετικός και άφήγει τους κουτούς να στρογγυλεύουν τη φράση τους. Αυτός δέν ξέρει από τέτοια. Είναι άληθινή άπόλαυση. Είναι ιδεώδης

(1) Ο Μαρσέλ Προύστ δέν έβαζε ποτέ ήμερομηνία στα γράμματά του. Τις χρονολογίες που βάζω τις έβγαλα πότε από το κείμενο της έπιστολής, πότε από κάποια δικιά μου σημείωση τον καιρό που την πήρα ή από τη βούλα του ταχυδρομείου όταν διαβαζόταν. (Σημ. του συγγραφέα).

καθηγητής και καθόλου άνιαρός. Ο Ντυπρέ είναι πολύ πιο χαριτωμένος και πιο εύγενικός. Είναι μια αξιογάπητη και ευαίσθητη ψυχή μέσα σ' ένα κορμί γέρο-πολεμάρχου, και αντίκρουσα τη γοητεία της Ξέρει βέβαια το Ντιέρ⁽¹⁾ και το Λεκόντ Ντελίλ. Μά τι βγαίνει απ' αυτό, ν' άκουσ κάποιον να μιλάει για μοντέρνους ποιητές, που τους άγαπάει με πολλές επιφυλάξεις. Θα άηδιάσει, θα τρίξουν τα δόντια σου και θα τ' άχτυπήσει χάμω. Η συζήτηση δέ θαχη τέλος, γιατί είναι άγαθος άνθρωπάκος δίχως καμιά άτσαλώσυνη. Καλά, και ύστερα; Αυτός θα βγῆ λιγάκι μοντερνοποιημένος. Και του λόγου σου;

»Γενικά, Ντωφινέ θα πῆ μάθημα, Κυσεβάλ, τάξη, Ντυπρέ, κουβεντολόι. Άλλά τό μάθημα είναι περίφημο, ἡ τάξη πολύ καλή και ἡ συζήτηση άνιαρή. Θα ἔχης τὴν καλοσύνη — ὅπως πάντα — νά μ' άφήσης νά σοῦ πῶ άκόμα μερικά μικροπραγματάκια που θα με άνακουφίσουν; Νά γιατί. Θα σε παρακαλέσω νά μη γελάσης μιά και δέν ἔχω τὴν πρόθεση νά συγκριθῶ μαζί σου⁽²⁾. Σε ἔκτιμῶ πάρα πολύ, και για τοῦτο. Ο κ. Ζαλλιφφιέ θα σοῦ πῆ ἄν λέω «λόγια».

»Άλλά ἄν ἔχουμε σχέση με μερικούς άλλους, αυτό τό χρωστάμε στο ὅτι ξέρουμε λιγάκι τὴ σημερινή λογοτεχνία και τὴν άγαπάμε. Ύστερα, ἔχουμε ἕνα διαφορετικό τρόπο νά νιώθουμε τὴν τέχνη και νά κρίνουμε τίς μεταφράσεις τῶν ἔργων.

»Άκουσε λοιπόν, σε παρακαλώ, — για τό καλό σου, — μὴν κάνης ἐσὺ ὅ,τι ἔκανα ἐγώ, μὴν κάνης τὸν άπόστολο μπροστά στους καθηγητές. Ἐγώ τό ἔκανα ἐξ αἰτίας που εἶχα κοντά μου τό ἐλεύθερο και χαριτωμένο αυτό μυαλό, τὸν Γκωσέ.

»Τό άποτέλεσμα ἦτανε, μέσα σε δυό μῆνες, μιά ντουζίνα κουτάβια νά γράφουν σε στύλ decadent, ὁ Κυσεβάλ νά με χαρακτηρίση γι' άφιονιστή που ἔσπειρα ζιζάνια μέσ' στήν τάξη και πέρασα σε μερικούς για ποζαδόρος. Εὐτυχῶς, σε δυό μῆνες τέλεψε τό πρᾶγμα, μᾶ ἐδῶ κι' ἕνα μῆνα ἔλεγε άκόμα ὁ Κυσεβάλ: «Ἡ άφεντιά του θα περάση, γιατί δέν είναι παρά ἕνας άστεῖος, μᾶ θα φάη δεκαπέντε τό λιγώτερο από τους άλλους.» Θα θελήσουνε νά σε γιατρέψουνε. Οἱ συμμαθητές σου θα σε πάρουνε για τρελλό ἢ ἠλίθιο. Μῆνες δλάκαιρους διάβαζα μέσ' στήν τάξη τὰ γαλλικά μου θέματα. Και με γιουχάιζαν και με χειροκροτοῦσαν.

» Άν δέν ἦταν ὁ Γκωσέ θα τὴν εἶχα ἄσχημα⁽³⁾.

(1) Leon Diérix, ὁ ποιητής τῶν «Κλειστῶν Χειλιῶν».

(2) Ο συνηθισμένος τόνος του Προυστ ἐκείνη τὴν ἔποχή, τόνος πάρα πολύ «εύγενικός», καθὼς θα τό ἴδουμε πιο πέρα, που ξάφνιζε πάντα και κάποτε ἔρεθιζε τους καλύτερους φίλους του. (Σ. του συγγραφέα).

(3) Ο Γκωσέ ὀπισθῆριζε τό ἐκκολαπτόμενο τάλεντο του Προυστ άκόμα και μπροστά στους γενικούς ἐπιθεωρητές του Πανεπιστημίου. «Ένας απ' αὐτούς, ὁ κ. Εὐγένιος Μανουέλ, ἦρθε κάποτε νά

»Και τώρα, άφοῦ θές νά μου γράψης, νά τί θα μπορούσε νά μ' ἔνδιαφέρη πιο πολύ:

»Πρῶτα τί κάνεις. Ύστερα, ξεκαθάρισέ μου «τὴ συμπαθητικὴ φυσιογνωμία που κρύβεται κάτω από τὰ άρχικά D.H. (1). Με τό μυαλό μου θαρῶ πῶς τό ξέρω, και ὁ κ. Ζαλλιφφιέ, που μου μίλησε πάνω σ' αυτό περισσότερο από μιά ὠρα, με ἔπεισε για ὅ,τι σκεφτόμουνα, ἄλλά τί θέλει στο κάτω-κάτω; Γιατί ἐνῶ ἄλλοτε ἦτανε μαζί μου πολύ καλός, τώρα με άπωθεῖ πέρα για πέρα, δείχνοντάς το μου καθαρά, και ἕστερ' από ἕνα μῆνα ἔρχεται και μου λέει καλημέρα. Και ὁ άνηψιός του ὁ Μπιζέ; Γιατί μου κάνει τό φίλο και ἕστερα μου τό στρίβει πιο πολύ από τὸν άλλο;

»Τί θέλουν; Νά με ξεφορτωθοῦν, νά με πεισμώσουν, νά με κοροϊδέψουν, ἢ τί άλλο; Τους βρῆκα τόσο «καλούς»! Ὅλ' αὐτὰ ἐννοεῖται μεταξύ μας, σά φίλοι που εἴμαστε. Μὴν κάνης λόγο. . . Ὡστόσο, μιά κι' εἶσαι φίλος του, θα ξέρης. Και ἔχεις χρέος νά μου πῆς τὰ δικά μου, γιατί ὅταν δέν ξέρη κανείς πῶς νά φερθῆ, κινδυνεύει νά γίνη πολύ κρύος ἢ ἐνοχλητικός. Ὡ, ἐνοχλητικός, πόσο συχαίνομαι αὐτὴ τὴ λέξη. Πάντα μου καθόταν στο στομάχι. Και φοβοῦμαι πῶς ἤμουνα τέτοιος αὐτὴ τὴ φορά. Πές μου το ἄν ἤμουνα. Πίστεψε στήν ἀληθινὴ φιλία μου.

» Μαρσέλ Προυστ

»96, ὁδὸς Λαφονταίν, Ὡτέιγ.

»Υ. Γ. Τὰ ἄρθρα του Ντεζαρντέν είναι πολύ ἔνδιαφέροντα⁽²⁾.

»Αὐτό που ζητᾶ νά πραγματοποιήση, είναι θαρῶ τό ὠραιότερο πρᾶγμα που μπορεί κανείς νά κάνη. Άλλά ἡ πραγματοποίηση (ἐξ αἰτίας κυρίως τῶν τελευταίων περιστατικῶν) μου φαίνεται — ἴσαμε τώρα τουλάχιστο — πολύ βιαστικὴ και ἄπληρη.

»Με συμπαθᾶς για τό γράψιμό μου, για τό ὕφος μου, για τὴν ὀρθογραφία μου. Δέν ἔχω τό κουράγιο νά ξαναδιαβάζω απ' άρχῆς ὅ,τι γράφω. Ὅταν γράφω καλπάζοντας. . . Ξέρω πῶς δέν πρέπει νά γράφη κανείς καλπάζοντας. Μᾶ ἔχω τόσα νά πῶ. Ἐρχονται σάν τὰ κύματα.»

(Ἐκολουθεῖ)

ἐπιθεωρήση τὴν τάξη. Ο Προυστ ἐκλήθη νά διαβάση δυνατά τό τελευταῖο του γαλλικό θέμα. Ο κ. Μανουέλ άκουσε πρῶτα, και ἕστερα γύρισε στον καθηγητὴ άγανακτισμένος: «Δέν ἔχετε κανέναν άλλον, που λέει, που νά γράφη καθαρώτερα και σωστότερα γαλλικά;» Ο κ. Γκωσέ, που δέν εἶχε καμιά διάθεση νά σκύψη κάτω από τὰ κελεύσματα του ανώτατου λειτουργοῦ και μετριώτατου ποιητῆ τῶν «Ἐργατῶν», ἰσόβιου ὀποφήφιου τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, του πέταξε αὐτὴ τὴν τσουχτερὴ άπάντηση: «Κανέννας από τους μαθητές μου, κύριε γενικέ ἐπιθεωρητά, δέν γράφει γαλλικά ἔγχειριδίου!» [de manuel] (Σημ. του συγγραφέα).

(1) Daniel Halévy. (Σημ. του συγγραφέα).

(2) Τὰ ἄρθρα του κ. Paul Desjardins στή «Revue Bleue» μᾶς άρεσαν για τό μοραλισμό τους και για τὴν τελειωμένη μορφή τους. (Σημ. του συγγραφέα.)